

Algı ve Gerçeklik Bağlamında Terörizm *Terrorism in Connection with Perception and Reality*

Yusuf Furkan Şen*

Öz: Son yıllarda tüm dünyanın gündeminden düşmeyen, evrensel bir önem kazanan toplumsal olaylardan biri de terörizmdir. Bu çalışmada günümüz toplumları büyük ölçüde etkileyen terörizm gerçeği ve terörizm algısı ele alınmıştır. Çalışmanın ilk kısmında terörizm kavramının incelenmesinin ardından, terörizmin amaçları ve bu amaçlara ulaşmak için uyguladığı yöntem ve taktikler tartışılmıştır. Çalışmanın ikinci kısmında terörizmin amaçları için uyguladığı eylemler neticesinde bireyler tarafından nasıl algılandığı üzerine durulmuştur. Terörle mücadelede birey ve toplumun konuya yönelik tutum ve davranışları temel ölçütler bağlamında tartışılmıştır. Ardından terörle mücadelede sivil özgürlükler ve ulusal güvenlik ikilemi değerlendirilmiş, bu kapsamda terörle mücadeleye yönelik tutumları belirleyen faktörler açıklanmıştır. Sonuç kısmında ise terörizmin algısını belirleyen temel faktörler ve bunların sonucunda oluşan siyasi korkunun giderilmesi amacıyla polis ve devlete düşen sorumluluklara yönelik çözüm önerileri getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Terörizm Algısı, Siyasal Korku, Polis ve Devlet.

Abstract: One of the social events that have gained universal significance in recent years, not falling from the agenda of the whole world, is terrorism. In this study, the fact and the perception of terrorism, that affects today's contemporary societies at a great extend, has been discussed. First part of the study focuses on the concept of terrorism, goals, methods and tactics and the ways it follows to reach out these goals/objectives. In the second part of the study, it was emphasized how the individual perceives of terrorism. Act and position of individuals and public with regards to combatting terrorism have been discussed in line with basic standards. Flowingly, dilemma of civil liberties and national security with regards to combatting terrorism was examined and factors mentioned that defines policies towards combatting terrorism. Conclusion part of the study focuses on the main factors defines terrorism and touches on responsibilities of police and states to overcome the political fear that comes as a result of these factors.

Keywords: Terrorism, Perception of Terrorism, Political Fear, Police and State.

* Doç. Dr., Polis Akademisi Öğretim Üyesi, yfurkansen@pa.edu.tr

Giriş

Son yıllarda tüm dünyanın gündeminden düşmeyen, evrensel bir önem kazanan toplumsal olaylardan biri de terörizmdir. Terörizm ve terörle mücadele gibi kavramlar, bir taraftan siyaset bilimi, sosyoloji, uluslararası ilişkiler gibi çeşitli disiplinlerden farklı yaklaşımlar temel alınarak bilimsel yöntemlerle tanımlanmaya; diğer taraftan da hem ulusal hem de uluslararası düzeyde anlamlandırılmaya çalışılmaktadır. Terörist eylemlerin hedefi insanlardır ve dolayısıyla terörizmin yarattığı dehşetten en çok etkilenenler de sokaktaki insanlardır. Bu nedenle, sokaktaki insanların terörizm ve terörist kavramlarını nasıl tanımladıkları, onları nasıl algıladıkları oldukça önemlidir.

Türkiye uzun yıllardır terör saldırılarının yoğun olarak gerçekleştiği “kronik terör” olarak tanımlayabileceğimiz olgu ile iç içe yaşamaktadır. Farklı terör grupları tarafından sürdürülen bu saldırıların asıl amacı, bireyler arasında korkuyu yayarak devletin toprakları üzerinde yaşayan halkını ve sınırlarını koruma ve düzen sağlama yetisinden aciz olduğu hissini yaratmak ve devleti yıpratmaktır. 11 Eylül 2001 terör saldırısı terörizmin küresel boyutlarını gözler önüne sermekle kalmamış, ulusal düzeyde terörle mücadele etmenin zorluğunu da ortaya çıkarmıştır. Terörün küreselleşmesi ve riskin sınır tanımazlığı ulusal güvenliğin artık sadece ulusal güvenlik olarak kalmadığının açık göstergesidir.

Özellikle teknolojinin gelişmesiyle beraber terör riski giderek artmaktadır ve insanların terör mağduru olmaktan kendilerini koruması giderek zorlaşmakta, hatta imkânsız bir hal almaktadır. Terörizmin ulusal sınırları aşan hareketliliği ve bir eylemin nerede ne zaman ne şekilde meydana geleceğinin belirsizliği nedeniyle, terörizm mekân ve zaman sınırlarını zorlamaktadır. Her ne kadar gerçekleşme olasılığı düşük olsa bile, terörizmin bu zaman ve mekân tanımazlığı, insanların daha çok kaygı duymalarına neden olmaktadır. Terör örgütleri insanların sıklıkla kullandıkları mekânları -alış veriş merkezleri, parklar, meydanlar, toplu taşıma araçları, işyerleri vb.- saldırılarını gerçekleştirmek için seçtiklerinden “genelleştirilmiş bir tehlike” algısı yaratarak sürekli olarak insanları korku içinde bırakmaktadır. Tehlikenin hangi şekliyle, nereden ve ne zaman geleceğinin belirsiz olması, riski kontrol altına almayı zorlaştırdığından saldırılar devlet kurumlarının kontrolünden zaman zaman kaçabilmektedir (Myhten vd., 2006: 384). Bundan dolayı da terörle mücadele etmek bir o kadar zorlaşmaktadır.

Çoğu zaman siyasal şiddet (*political violence*) ve terörizm (*terrorism*) kavramlarının eş anlamlı kullanıldığına şahit oluruz. Oysa terör ve terörizm eylemleri tamamıyla siyasal karakterli olmadıkları gibi, her siyasal şiddet çeşidi de terör niteliği taşımaz. Esasen, terör kavramının anlamca fazla kaygan ve belirsiz olması bu karışıklığa yol açmaktadır. Bu belirsizlik yüzündendir ki, terörizmi diğer organize şiddet türlerinden soyutlayarak tanımlamak, hatta incelemek zorlaşmaktadır. Wilkinson’a göre (1998: 36), terörizmi tanımlama zorluğundaki en önemli mesele, terörün subjektif mahiyetinden doğmaktadır. Her bireyi diğerlerinden farklı şekilde etkileyen korkular, tecrübeler veya endişeler gibi subjektif faktörler terö-

rizmin tanımlanmasını oldukça güçleştirmektedir.

Bunun yanında, terörizmin bireylerce algılanışındaki farklılıklar da kavramı büsbütün içinden çıkılmaz bir duruma yerleştirmektedir. Bir bireyin o anda yaşamakta olduğu herhangi bir deneyimi, geçmiş deneyimlerinin birikimleriyle birlikte özümleyerek yeni bir bilişsel bütüne ulaşması olarak düşünülebilen algılama, duyuşsal verilerin anlamlandırılması süreci olarak tanımlanabilir. Gerçekten de her olayın veya durumun herkes tarafından aynı şekilde algılanması mümkün değildir. Görecelik kavramı da bu algısal farklılaşma süreci sonucu ortaya çıkmaktadır. Terörizm riski algısını belirleyen çok sayıda faktör vardır. Kişisel özellikler ve kişilerin içinde bulunduğu duyuş durumu, tehdidin büyüklüğü, yaşam alanları ile sosyal alanların daha önce saldırı gerçekleştirilen yerlere olan mesafesi, cinsiyet, yaş, sosyopolitik faktörler, saldırıların üzerinden geçen süre ve medya faktörü bu faktörlerden bazılarıdır (Demirçivi, 2015).

Terör ve terörizmin insanlarca nasıl algılandığı, saldırılara karşı hazırlıklı olma ve doğru şekilde tedbir alma konusunda insanlara ışık tutabilme yönüyle oldukça önemlidir. Terörizm riski algısı hakkında demografik özelliklere göre bazı kurallar getirmek de bu kapsamda terörle mücadelede atılması gereken önemli bir adımdır. Terörizmin amacı toplumsal bir algı yaratmaktır. Yaratılmaya çalışılan bu algının cinsiyete, eğitim düzeyine, yaşa, gelir düzeyine ve diğer değişkenlere göre nasıl sonuçlar verdiğinin bilinmesi, terörizmle mücadelede güvenlik görevlileri ve devlete önemli avantajlar sağlayacaktır. Terörizm konusunda hangi kesimlerin daha “kırılgan” olduğunun bilinmesi ile birlikte, bu kesimlerin algılarının terör örgütünün yaratmak istediği korku iklimi algısından uzaklaştırılarak, terörizmin amacına ulaşması engellenebilecektir.

Bu çalışmada günümüz toplumları büyük ölçüde etkileyen terörizm gerçeği ve terörizm algısı ele alınmıştır. Çalışmanın ilk kısmında terörizm kavramı incelenmiş, ardından, terörizmin amaçları ve bu amaçlara ulaşmak için uyguladığı yöntem ve taktikler tartışılmıştır. İkinci kısımda terörizmin amaçları için uyguladığı eylemler neticesinde bireyler tarafından nasıl algılandığı üzerine durulmuştur. Sonuç kısmında ise terörizmin algısını belirleyen temel faktörler ve bunların sonucunda oluşan siyasi korkunun giderilmesi amacıyla polis ve devlete düşen sorumluluklara yönelik çözüm önerileri getirilmiştir.

Terörizm Kavramı

Terörizm, oldukça karmaşık ve çok boyutlu bir kavramdır. Dolayısıyla, terörizmin etkisi sadece aldığı kurbanların sayısı ile ölçülemez. Gerçekte, terörizmin, demokratik toplumları istikrarsızlığa sürüklemek suretiyle hükümetlerin zayıflığını/zayıfladığını göstermek gibi daha ileri bir hedefi vardır. Demokratik rejimler nitelikleri gereği, totaliter ve otoriter rejimlerden daha fazla terörizmden etkilenirler. Bu yüzden, terörizmin tanımlanması, demokratik rejimler yönünden ayrı bir öneme haizdir.

Terör olayları oldukça karmaşık ve çok boyutlu bir kavramdır. Schmid'in (2011) terör ile ilgili literatür taraması ve bu alanda çalışanlarla yürüttüğü oldukça geniş kapsamlı çalışmasında terörün tanımı, terörün nedenleri, terörün sınıflandırılması ve terörle ilgili kuramların oldukça fazla sayıda olduğuna ve bu alanların hiçbirinde ortak ölçütlerin tam olarak belirginleşmediğine işaret etmektedir. Örneğin, Schmid (2011) yaptığı araştırmada karşılaştığı 250'nin üzerinde terör tanımını kitabında ek olarak vermiştir. Bu karmaşıklığı artıran temel nedenler arasında terör olaylarının zamana ve yaşandığı bölgelere göre dinamik bir yapı sergilemesi, terör eylem ve hedeflerin oldukça farklı olması, terörün artan oranda uluslararası özellik kazanması, terör olaylarının farklı siyasi bakış açıları ve siyasi çıkarlar tarafından farklı şekilde yorumlanması gösterilebilir.

Doktrinde verilen tanımların birkaçına örnek kabildinden baktığımız zaman çelişkiyi daha kolay görebiliriz. Bir yazara göre “terörizm, bazı siyasi ve sosyal değişiklikler meydana getirmek için bir korku veya dehşet atmosferi yaratmayı tasarlamış şiddet tehdidi veya şiddettir” şeklinde tanımlanır (Stevens, 2005: 513; Enders ve Sandler, 2005: 260). Başka bir tanımda ise terörizm, “bütün siyasi faaliyetler üzerinde kasıtlı ve soğukkanlı şiddetin yüceltilmesidir” denilmektedir (Goodwin, 2004: 259-260) Daha geniş kapsamlı bir tanımda, terörizm, “saldırılan veya korkutulan sivil ve masum kurbanlar aracılığı ile hedeflenen daha küçük bir kitleyi yıldırıp, korkutan yasadışı stratejik ve siyasi amaçlarını gerçekleştirmek için bir grubun veya devletin, bilinçli ve planlı bir biçimde şiddet kullanması veya şiddet kullanma tehdidinde bulunmasıdır” şeklindedir (Bratkowski, 2005: 764)

Bu tanımları çeşitlendirmek mümkündür. Ancak şu kadarını belirtelim ki, siyasi amaçlar veya ideolojik baskılar yüzünden üzerinde uzlaşılan ortak bir tanıma henüz ulaşılamamıştır. Bu durum terörle mücadelede bırakın ortak bir stratejinin uygulanmasını, birinin terörist olarak kabul ettiğini bir diğeri için özgürlük savaşı olarak görebilmesine neden olmaktadır. Bu nedenle, üzerinde polemik yapmaya elverişli bir kavram olması da dikkate alınır, objektif bir tanım yapmakta karşılaşılan güçlük daha iyi anlaşılacaktır. Bu sebeplerle, genel olarak terörizmi tanımlamak veya bir tanımı benimsemek yerine, özel olarak siyasi amaçlı terörizm üzerinde duracağız. Bundan sonra da açık olarak belirtilmediği sürece, siyasi sıfatı kullanılmamış olsa dahi, terörizmden kastedilen siyasi terörizm olacaktır. Buradan hareketle üzerinde duracağımız konu tanımdan ziyade kavramın tanımlanması konusunda içeriğinin ne olduğu veya tanımdan ne anlaşılması gerektiğidir.

Terörizmin Tanımlanması

Bazı yazarların, terörizmin ileri amacının sonuçta siyasi olduğunu söylemelerine rağmen, bunun böyle olmadığı, yani terörizmin mutlaka, her zaman siyasi amaçlı olmayacağını ifade etmiştik. Demokratik rejimler yönünden bu kavramın muhtevasının geniş tutulmasında önemli bir sakınca vardır. Demokrasi, toplum

düzenini bozan eylemleri hukuk içinde önlemek zorundadır. Terörizme karşı alacağı tedbirler de bu kurala dâhildir. Bütün şiddet eylemlerinin siyasal içerikli kabul edilmesi halinde, örneğin, sadece fıdye almak için yöntem olarak terörü kullananlar ile demokratik hükümetin siyasetini değiştirmeye yönelik terör eylemleri arasında bir fark kalmayacaktır. Kısaca, siyasal amaçlı terörizm diğer terör türlerinden ayrılmadığı takdirde, demokratik rejimin uygun tedbirler alması da son derece güçleşecektir.

Wilkinson (1998: 40), terörizmi “teröristlerin siyasal amaçlarını teslim etmelerini sağlamak üzere, fertleri, grupları, toplumları veya bunları kullanma tehdidi” olarak tanımlamaktadır. Siyasal terörizmin, birazdan ele alacağımız gibi, farklı şekillerde ortaya çıkması mümkündür. Her ne şekilde altında görülürse görülsün, siyasal amaç unsuru onun ayırıcı vasfını teşkil eder. Bu amacı taşımayan, toplumu yıldırıcı terör eylemlerinin bu tanımın dışında kaldığı görülmektedir.

Terör gruplarını oluşturan üç temel unsur vardır: (i) Örgüt üyelerinin motivasyonunu sağlayacak bir *ideoloji*, (ii) şiddet unsuru içerecek bir *eylem*, (iii) bu eylemi hayata geçirecek bir örgüt (Şen, 2005: 56-68). İdeoloji, motivasyon aracı olarak her devirde değişebilir. Buradaki amacın, her zaman siyasi olduğunun altı çizilmelidir. Çünkü terör bir hedefin adı değil, bir metodun adıdır. Kendini zayıf olarak algılayan, kuvvetli olarak gördüğüne karşı geleneksel bir düello metodu yerine tuzak kurma metodunu seçer. İşte bu metodun adı terördür.

Yukarıda ifade ettiğimiz üzere, terörü diğer şiddet türlerinden ayıran özellik onun siyasal bir hedef için yapılıyor olmasıdır. Bu kapsamda terörizm, siyasal amaç için şiddet kullanma veya kullanma tehdidi olarak ifade edilebilir. Terör sembolik bir eylem tarzıdır. Bir drama yaratma işidir. Yani, fiil itibarıyla sonuçlar doğurmaz; fiil üzerinden yapılan propaganda yoluyla sonuçlar doğurur. Terörist, bu sembolik eylemle etrafa korku salarak, bireylerin devlete olan güvenini yıkmaya çalışır. Bu güven köptuktan sonra terörist kendi taleplerini hayata geçirebilme şansını yakalar. Terörizmin ve yarattığı algının gücü işte buradadır.

Demokrasilerin terörist gruplar karşısında bir hayli zorlanmaları kaçınılmazdır. Gerçekten, meşruiyet tartışmalarına meydan vermeden, ilan edilmeyen bir savaşla demokratik hükümetlerin mücadele etmesi bir hayli zordur. Savaş kuralları çerçevesinde hareket eden, gerillaların aksine hedef seçmeyen teröristlerin nerede, ne zaman, hangi silahla, kime veya kimlere saldıracakları belli olmadığından bu saldırıların öngörülmesi oldukça güçtür.

Bununla demokrasilerin siyasal terörizm karşısında çaresiz kaldıklarını iddia etmiyoruz. İleride tartışacağımız gibi, ilan edilmeyen bu savaşta demokratik hükümetlerin, rejimi askıya almadan galip gelmesini sağlayacak yollar ve vasıtalar hiç kuşkusuz vardır.

Terörizmin Amacı

Terörizmin demokrasileri hedefi seçmiş olmasının sebebi, bu rejimler üzerinde birtakım beklentilerinin bulunmasıdır. Hemen hemen bütün terör grupları, hedefleri yönünden en büyük engelin, demokratik değerlere karşı kamuoyunun desteğinin olduğunu çok iyi bilmektedirler. Bu sebeple, ilk öncelikli hedef, vatandaşların demokratik değerlere olan inançlarını ve demokratik hükümetlere verdikleri desteği sarsmaktır. Bunun için yapılması gerekli ilk iş, demokrasinin pazarlık kurallarını değiştirmeye zorlamaktır. Örgütlenmiş siyasal şiddet veya terör örgütü, kendi lehine desteği artırmaya gayret ederken, vatandaşların güvenliklerinin demokratik rejim içerisinde sağlanmasının mümkün olmadığını da göstermeye çalışmaktadır.

Bu sebeple, terörle yüz yüze geldiği zaman, demokratik rejimin, terörizmin sadece polisiye, askeri ve fiziki sonuçlarını değil, aynı zamanda siyasal sonuçlarını da dikkate alması zorunluluğu vardır. Demokratik rejimin bütün yetkili organları ve kurumları tarafından yanlış değerlendirmeler yapılması halinde, terörizmin başarılı olması için gerekli ortam hazırlanmış olur. Gerçekten, bu konuda yapılabilecek herhangi bir yanlış değerlendirme, rejimi felaketin eşğine getirebilir.

Esasen demokrasi, siyasal şiddete konu olabilecek tartışmaları barışçı yollardan çözüme, herhangi bir rejimle mukayese edilemeyecek kadar başarılıdır. Fakat şunu da itiraf etmeliyiz ki, siyasal muhalefetten çeşitli katılma kanallarına kadar anlaşmazlıkların çözümünü sağlayabilecek vasıta ve imkânların varlığına rağmen, demokrasiler teröre karşı bağımsızlık kazanamamışlardır. Etnik ve dinsel bölünmeler yanında ekonomik kaynakların sınırlı olması zaman zaman bu elverişli çözüm yollarını etkisiz hale getirebilmektedir. Demokrasinin özgürlük ortamından yararlanan terörist grupların, bunlar gibi çeşitli uyuşmazlık konularının propagandasını yapmaları ve teşkilatlanma imkânını elde ederek barışçı çözüm yollarını işlemez duruma getirmeleri zor değildir. Özellikle, ifade ve basın hürriyetlerinin, demokratik liderleri ve kurumları yozlaştırmak için en çok kullanılan hürriyetler olduğu bilinmektedir.

Teröristlerin amacı, insanlar üzerinde sıkıntı, kaygı, endişe, huzursuzluk, sürekli tedirginlik ve korku yaratmaktır. Bunu yaparken de sürekli şiddeti ön plana çıkartarak sistematik bir şiddet uygulurlar. Ölümle tehdit ederek hedeflerini gerçekleştirmeye çalışırlar. Bunun sonucunda insanlar üzerinde bezginlik, bıkkınlık, yıldırma gibi duygular da oluşturmuş olurlar. Bu yüzden teröristler, terör grupları terör yapmadan duramazlar. Çünkü terör yaptıkça kendilerini güçlü hissederler.

Bu terörist tahriklerin amacı ise, yetkilileri şiddet ve zor kullanmaya mecbur bırakmaktır. Sıkıyönetim uygulanmasına kadar giden olağanüstü yetkilerin kullanılmasyla demokrasinin askıya alınması sağlanmış olacaktır. Demokrasilerin korunması için geçici, olağanüstü yetkilerin kullanılması sonucunda, birçok demokrasinin ortadan kalktığı bilinen bir gerçektir. Zaten teröristlerin amacı da demokratik hükümetleri, mümkün merteye fazla olağanüstü yetkiler kullanmaya

zorlayarak, masum vatandaşların aşırı derecede rahatsız edilmelerini ve giderek rejimden soğumalarını sağlamaktır. Böylece, sahip olduğu yaygın desteği kaybeden demokrasinin şekil ve nitelik değiştirmesi kolaylaşmış olacaktır.

Bunun için terörist gruplar, resmi örgütler karşısında çok daha güçsüz olduklarından giriştikleri eylemleri daha dramatik, sesli ve korku salıcı gerçekleştirirler. Böylece, resmi örgütlerin onlarla rekabet edemeyecekleri inancı ve korkusu yayıldıkça, vatandaşların rejime ve rejimin temel partilerine verdikleri destek zayıflayacaktır. Daha önce ifade ettiğimiz üzere, terörizmin etkisi sadece kurbanlarının sayısı ile ölçülemez. Bundan daha önemli amacı, demokratik toplumları istikrarsızlığa düşürmek ve hükümetlerin güçsüz olduklarını göstermektir. Gürültülü ve dramatik bir şekilde yapılan eylemlerin asıl ve nihai amacı budur. Bu sembolik fiilleri bastırmak için devlet çabalarken, masum insanların temel hak ve özgürlüklerine müdahale edilmemesine büyük özen göstermelidir. Bu noktada yapılabilecek ihlaller, devlet-vatandaş arasındaki güven ilişkisini zedeleyebilir ki, bu da ileride çok daha vahim sonuçlara neden olabilir.

Terörizmin Taktikleri

Yukarıda terörizmin nihai amacının demokratik siyasal düzenin yerine, başka bir düzen kurmak olduğunu gördük. Bunun gerçekleşmesi için de öncelikle, seçilmiş otoritelerin toplum arasında güvensizliğe dayanan bir bölünmenin meydana getirilmesinin gerekli olduğuna işaret etmiştik. Hatta bu amacı gütmeyen siyasal şiddet türünün terör sayılmayacağını, çünkü terörizmin uzun dönemde hedefinin demokratik anayasal düzenin değiştirilmesi olduğunu, bu konu da doktrinde fikir birliği bulunduğunu tespit ettik. İşte bu amaçla terörizm birden çok yöntem ve taktik kullanır.

Bu amacın gerçekleştirilmesi için ilk elverişli taktik halk arasında bir korku psikolojisinin yayılmasıdır. Terörizm ilk önce, demokratik hükümetlerin emniyet ve düzeni sağlayamayacağını göstermek için halkın zihnini bulandırıcı eylemler ve sözlü bir propagandaya girişir. Daha ileri seviyede ise, bu korkunun yarattığı ortamı değerlendirerek vatandaşları bağlı buldukları sosyal yapıdan kopararak kendi taraflarına çekmek hedeflenir. Korkunun kaynağını ve neden korktuğunu bilmeyen kurbanlar, kendi tecrübeleri ile gerekli ve uygun tedbirleri alamazlar. Bu durum, ileride daha detaylı göreceğiz, onları daha kaygılı hale getirir ve terör algısı farklı bir boyut kazanır. Yetkili otoritelerce güvenliklerini sağlayacak ve korkularını giderecek politikaları ve yardımları görmemeleri halinde halk, teröristlerin güvenliklerini sağlayacaklarına dair alternatif söylemlerini benimsemeyi tek çıkar yol olarak görebilir. Bu yüzden günümüzde saldırgan terörün yerini, hüküm sürdükleri çevrede bir yönetim boşluğu olduğunu göstermek isteyen terör almıştır.

Artık, günümüzde terörizm bir psikolojik savaş silahıdır. Bilindiği gibi, psikolojik savaş askeri, siyasal ve ekonomik stratejilerle eşgüdüm içinde yapılan propagandadır. Amacı, savaş sırasında düşmanın moralini bozarak askerî harekâtın

başarısızlığını sağlamaktır. Günümüzde siyasal terörizm bu taktiği en geniş şekilde kullanmaktadır. Gerçekten, bütün terör örgütleri, sayısal destekleri ve gerçek askeri gücü ile tamamen orantısız olarak, sadece yarattıkları panik ve korku ortamı ile başarıya ulaşmayı ümit ederler. Başka bir ifade ile terörizmin başarıya veya başarısızlığı geleneksel askeri kriterlerden daha çok sürdürülen propagandanın ve psikolojik savaşın etkisine göre değerlendirilir. Buradaki en önemli konu onun, eylemlerinden ziyade oluşturduğu algıdır.

Terörist propagandanın hedefi açıktır. Hedef, kurbanların, kendilerini korumakta başarısız oldukları için hükümetin/hükümetlerin suçlanmasını sağlamaktır. Halkın kızgınlığı hükümete yönelince, artık denge teröristler lehine bozulmuş olacaktır. Siyasal terörizm her zaman ihtilalle siyasal iktidara el koyup sistemi kendi amacına uygun olarak değiştirmeyi başaramamaktadır. Bu yüzden halkın biran önce kendilerine katılmalarını sağlamak için yaratmaya çalıştıkları korku ortamı yanında, resmi makamların baskısını artırıcı kışkırtmalara da girerler. Böylece iktidarın keyfi ve zorba uygulamalarından bıkan halkın teröristlerin tarafında yer alması beklenir. Nitekim Baskılı bir terörist bu gerçeği çok açık ifade eder: “Düşman (devlet) iri bir hayvan gibi birçok arı tarafından sokulunca denetlenmeyen bir öfke ile sağa sola, her tarafa kör bir şekilde saldırır. Bu noktada, onu bir türlü zalimane ve merhametsiz eyleme zorlamakla en önemli amacımıza ulaşmış oluruz. Kurbanların çoğu suçsuzdur. Sonra buraya kadar az çok beklemede olan halk, hiddetle tepki göstererek bize döner. Bundan daha iyi netice umamayız.” (Şen, 2000: 39).

Terörizmin bu taktik ve stratejilerine dikkat çekmemizin bir amacı vardır. Terörizmi modası geçmiş, artık demokrasiyi tehdit edemez bir siyasal şiddet silahı olarak düşünmek yanlıştır. Günümüzde terörizm halen demokrasiler için etkili bir tehdit olmaya devam etmektedir. Bütün bu taktik ve stratejiler, belki terörizmin hizmet ettiği amacı gerçekleştirmeye yetmeyebilir; fakat hükümetin baskı politikaları izlemesi sonucu, özellikle güvenlik güçlerinin masum vatandaşlara yönelik olumsuz uygulamalarına yol açabilir. Vatandaşların rejimden soğumalarına yol açan politikalar, sonuçta askeri rejimin veya bir baskı rejiminin kurulmasına uygun ortam hazırlar. Bu yüzden, terörizmin taktiklerinin demokratik hükümetlerce iyi bilinmesi, onunla mücadele için ilk şarttır. Bundan daha önemlisi ise oluşan terör algısıdır. Zira bu algı, hem bireylerin terörü anlama ve yaşamlarını ona göre şekillendirmelerine neden olacak, hem terörist grupların taktik ve yöntemlerini belirleyecek hem de devletin tedbirler noktasında hayata geçireceği uygulamaların temel çıkış noktası olacaktır. Çalışmamızın bundan sonraki kısmında terörizm algısını ele alarak mücadeleye yönelik çözüm önerileri üzerinde duracağız.

Terörizm Algısı

Terör olaylarının oldukça karmaşık ve çok boyutlu bir kavram olduğunu yukarıda ifade etmiştik. Bu karmaşıklığı artıran temel nedenler arasında terör olaylarının

zamana ve yaşandığı bölgelere göre dinamik bir yapı sergilemesinin, terör eylem ve hedeflerinin oldukça farklı olmasının, terörün artan oranda uluslararası özellik kazanmasının, terör olaylarının farklı siyasi bakış açıları ve siyasi çıkarlar tarafından farklı şekilde yorumlanmasının sayılabileceğini de belirtmiştik. Ancak, terör çalışmalarında ortaya çıkan temel sonuçlardan biri terör olaylarının “gerçek dünyada” ortaya çıkmasına rağmen, terörün içeriği ve nedenlerinin toplumsal olarak “yapılandırıldığına” işaret etmektedir (Turk, 2004: 273-275). Bu yapılandırma terörizmin nasıl algılandığı noktasında büyük ipuçları verir ki, bu da toplumsal algının oldukça farklı gruplar tarafından (devlet, siyasi partiler, medya, uluslararası kuruluşlar, farklı çıkar grupları, vb.) düzenlenmek istendiğini ve bu sürecin toplumsal yapının özelliklerine (etnik, dinsel, sınıfsal, siyasi görüşler, vb.) göre şekillendiği bizlere gösterir.

Terörizmin amacı, yukarıda ifade ettiğimiz üzere, kitlesel bir korku ortamının sağlanmasıdır. Başka bir deyişle terörizmin dinamikleri açısından toplumsal terör algısı, oldukça önemli ve gerekli bir faktördür. Aksi takdirde terörize olanlar yalnızca terör olaylarına maruz kalan terör kurbanları olur. İnsanların terörü ve terör riskini nasıl algıladıklarını anlamak, saldırılara karşı hazırlıklı olma ve tedbirler konusunda hem bireylere hem de devlete ışık tutabilir (Lee ve Lemyre, 2009: 1266). Diğer bir anlatımla terörle ilgili riskleri insanların nasıl algıladıkları olası bir terör saldırısıyla ilgili hazırlık tedbirlerini doğru şekilde almak yönünden oldukça önemlidir (Lemyre vd., 2006: 756-757).

Algı insanın çevresindeki dünya ile bilişsel temasının temel şeklidir (Efron, 1969: 137). Algı, duyuyla hissedilen dışsal etkiler yanında, insanların duygu dünyası gibi içsel faktörler ve geçmiş tecrübeleri tarafından da şekillenir. Algı-lama, bir bireyin o anda yaşamakta olduğu herhangi bir deneyimi, geçmiş deneyimlerinin birikimleriyle birlikte özümleyerek yeni bir bilişsel bütüne ulaşması olarak düşünülmelidir (Demirçivi, 2015: 38). Daha özet bir ifadeyle algı, duysal verilerin anlamlandırılması sürecidir (Özer, 2012: 147-148). Bu çerçevede terör algısı ise, kamuoyunun terör olayları veya terör tehditlerine yönelik bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkilerinin ne olduğuna dönük şemsiye bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Terör algısı ile ilgili yapılan literatür taraması ve terör algısının modelleştirilmesi bağlamında terör algısı çalışmalarını (i) niceliksel ve (ii) niteliksel olarak iki grupta toplamak mümkündür: *Niceliksel* çalışmalar ağırlıklı bir şekilde terör ve terör tehdidi terör örgütleri tarafından yapılan saldırı sayısı, farklı terörist faaliyetlerin sayısı, bu saldırılar sonucu oluşan ölü ve yaralı sayısı, maddi ve ekonomik kayıpların bölge ve zamana göre değişimi gibi verileri kullanarak belirlenmektedir. Bu tür analizler ilgili güvenlik birimlerine terörle mücadelede kullanabilecekleri önlemler konusunda önemli destek sunabilir. Ancak bu tür veriler doğrudan terör konusunda toplumsal algıların analizi için işlevsel değildir. Terör araştırmalarında sıklıkla tartışıldığı gibi terör olaylarının bu niceliksel boyutu (saldırı sayıları, kayıplar, yaralanmalar, vb.) ile toplumsal terör algısı arasında doğrusal,

bire bir ilişki yoktur. Bu konudaki *niteliksel* analizler ise terör olayların ideolojik, sosyal, psikolojik ve ahlaki boyutlarına odaklanırlar. Bu bağlamda alanda oldukça farklı sayıda terör sınıflandırması bulunmaktadır. Örneğin terör örgüt ve olayların bağlamsal yapısına göre terör suç, siyaset, savaş, iletişim veya dinsel köktencilik olarak sınıflandırılabilir (Schmid, 2011). Ancak bu konudaki ilgili niteliksel çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmaların ağırlıklı olarak zaman ve olay bağlamında sınırlandırılmış terör faaliyetlerine odaklandığı ve sosyal politika amaçlı kullanımının sınırlı olduğu dikkat çekmektedir.

Terör algısıyla ilgili araştırmalar incelendiğinde temel olarak terör algısının birinci ölçütü olan terör tehdidinin ulusal ve bireysel düzeylerde ölçüldüğü ve ikinci ölçüt olan terörden bireylerin nasıl etkilendiğini tespit etmek amacıyla terör etkisi algısı ve risk değerlendirmesi üzerine yoğunlaşıldığı görülmektedir. Ayrıca son zamanlarda terör tehdit algısı üzerine de çalışmalar yürütülmektedir (Bkz. Lerner vd., 2003; Lemyre vd., 2006; Goodwin vd., 2005; 2009; Lee vd., 2009; 2010).

Terörizmin genel amacı toplumsal dengeyi bozmak ve insanların birbirlerine ve devletin kurumlarına olan güvenini sarsarak huzur ortamında yaşanmasını güçleştirmektir. Günümüzde terörizm bir coğrafyaya, bir bölgeye veya bir gruba ait değildir; sınır tanımaz bir karakteristiğe sahiptir. Terörizmin yarattığı riskli ortamı anlamak için riskin günümüzde nasıl tanımlandığını dikkate almak gerekmektedir. Modernite sonrası toplumları Risk Toplumu olarak tanımlayan Ulrick Beck (2002), günümüzde riskin kontrol edilemeyen bir hal aldığına dikkat çeker. Aslında risk kavramı özünde kontrolü içermekte ve karar vermeyi varsaymaktadır. Fakat modern öncesi dönemde tehlike daha çok doğa ve doğa üstüne atfedilirken, modern zamanların kavramı olan risk hakkında konuştuğumuzda ise hesaplanamaz olanın hesaplanmasından bahsederiz. Burada söz konusu olan “kaybın belirsizliği”dir. Beck’e (2002) göre Dünya Risk Toplumu (*World Risk Society*) ile bizler kontrol edilemeyen riskler dünyasına giriş yapmaktayız. Bu yeni dünya, doğal olmayan, insan yapımı, yani insanlar tarafından üretilmiş belirsizlikleri ve zararları zihnimizin sınırları ötesine geçen riskleri içermektedir. Aslında risk toplumunda gündelik hayat daha tehlikeli hale gelmemiştir, daha çok kontrol edilemez riskin sınır tanımazlığında bir artış mevcuttur. Bu sınır tanımamazlık veya engellenemezlik üç boyutta meydana gelmektedir; (i) uzam, (ii) zaman ve (iii) sosyal. *Uzamsal* boyutta hava kirliliği, finansal krizler gibi sınırları tanımayan risklerle karşı karşıyayız. *Zamansal* boyutta nükleer atıkların temizlenmesi gibi tehlikelerin uzun süre gizli veya görünmez kalması bu tehlikelerin idari süreçlerden kaçmasını sağlamaktadır. *Sosyal* boyutta ise bu tehlikelerden kimin sorumlu olduğu sorusu gündeme gelmektedir. Küresel krizler düşünüldüğünde birçok insanın ortak katkısı sonucu oluştukları için sorumluyu bulmak nerede ise imkânsız hale gelmektedir. Kontrol edilemeyen risk belli bir yere bağlı olmadığından sorumlu olan aktörleri belirlemek zor olduğu gibi ulus devletler tarafından kontrol edilmesi de nerede ise mümkün değildir. Bu bağlamda toplumun dengesini

bozma ve hedef topluma veya devlete zarar verme amacı güden terör riski, risk kavramının temelinde olan karşılıklı güven ilişkisinin yerine güvensizliği yerleştirmektedir. Terör, vatandaşların kendi aralarındaki, vatandaşın devlete olan ve devletlerarasındaki mevcut güvenin altını oymaktadır. Güvenin yerini güvensizliğin alması riski çoğalttığı için terör riski bireylerin risk algılarını da artırmaktadır (Beck, 2002).

İkiz Kulelere yapılan saldırılarla yeni bir karakteristik kazanan terör belirli bir düşmanı hedef almak yerine, daha çok insanları korkutmaya ve kurumlara olan güvenlerini sarsmaya yönelik gösterişli bir eylem halini almıştır. Bu saldırıların ardından, metro istasyonlarına, toplu taşıma araçlarına, konser alanlarına yapılan eylemlerde de amaç aynı olmuştur. Kontrol edilemeyen saldırılar karşısında insanlar kendilerini güçsüz hissetmektedir. Bu bağlamda, güvensiz bir yerde veya bölgede yaşadıkları düşüncesi kuvvetlendirilerek, bireylerin zihinlerinde sürekli olarak terör riski veya korkusuyla yaşadıkları duygusu yaratılmaya çalışılmaktadır.

Korku ve kaygı durumunun psikolojik etkilerinin, potansiyel olarak farklı sonuçları doğurduğu varsayımsal olarak kabul edilse bile, öncelikli olarak korku durumu ile terörist saldırılar arasındaki nedensellik ilişkisinin tanımlanması gerekir. Korkunun nedenleri psikolojik bir problem olmasına karşın; literatürdeki az sayıdaki çalışma terörizmden kaynaklanan korkunun belirleyicileri üzerinde durmuştur. Literatürde tartışılan belirleyicilerden bir tanesi “ihmal olasılığı” fenomenidir. Araştırmalar göstermiştir ki; bireyler risk analizlerini yaparken geçmiş olaylardan edindikleri bilişsel deneyimlerinden ziyade gelecekte gerçekleşmesi muhtemel olayların olasılıklarını temel alırlar. Dolayısıyla terörizm söz konusu olduğunda; bireyler genel olarak düşük olasılığı olan etkisi büyük olaylara öngörülenden fazla değer atfederken, tam tersine daha yüksek olasılığa sahip etkisi düşük sıradan olaylara (araba kazası, iş kazası gibi) sistematik olarak öngörülenden daha az değer atfederler (Kunreuther 2002). Bir başka ifadeyle; terörizmin sıradan bireyleri etkilemesi daha az olası olmasına rağmen, gerçekleşmesi çok daha yüksek olasılıklı risklerden daha fazla korku yaratırlar (Downes-Le Guin ve Hoffman 1993; Sunstein 2003; Viscusi ve Zeckhauser 2003; Becker ve Rubinstein 2004). Terörist saldırıların risk algısı üzerindeki etkileri, cinsiyet veya siyasi görüş gibi bireysel özelliklere doğrudan bağlıdır (Fischhoff vd., 2003). Bununla birlikte, terörizmin sadece korku değil, birey özelinde başka duygular yarattığı da düşünülürse (öfke gibi), terörizmin risk algısı üzerindeki etkisinin, farklı duyguların etkileşimine bağlı olduğu da söylenebilir (Lerner vd. 2003). Sonuç olarak, çok çeşitli faktörler, terörizmin yarattığı risk algısındaki değişimleri etkileyebilmektedir. Buna karşın, risk algısındaki bu tip değişimler, bireysel ya da kamusal davranışlardaki değişimlerle açıklanabilir.

Genel olarak bireysel düzeyde risk algısı, bir olayın gerçekleşme olasılığının öznel değerlendirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Slovic vd., 1979; 2000; akt: Jenkin, 2006; Sjöberg; Oltedal vd., 2004). Risk algısı, olasılığın ve olumsuz so-

nuçların değerlendirmesini içermektedir. Sıradan insanların risk algısı daha çok öznel ölçütlere göre oluşurken konunun uzmanı olanlar ise riski objektif ölçütlere göre değerlendirmektedir. Bundan dolayı sıradan insanlar gerçekte riskin olmadığı yerde bile riski görebilmektedir. Ayrıca bireylerin risk algısı riskin ne kadar gönüllü olduğu ile de ilişkilidir. İnsanlar kendi istedikleri davranışları yaparken riskleri tolera edebilmektedir. Çünkü bireyler kendi istediklerini yaptıkları için içinde buldukları durumu veya davranışı kontrol edebileceğini düşünmektedir. Risk kontrol edilebilir olarak değerlendirilmektedir. Araba kullanırken bireylerin riskleri kontrol edebileceklerini düşündükleri gibi. Fakat aslında bunun yanılsamadan başka birşey olmadığını Sjöberg vd., (2004) açıklamaktadır. Terör söz konusu olduğunda ise riskin kontrol edilemezliği daha açık ve nettir. Bireyler kendilerinin kontrolleri dışında terör riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Terör riskinin etkilerinin kontrol edilememesi, felaketle sonuçlanması ve rastgele olması ürkütücü bir risk algısı yaratırken terörün zararlarının bilinemezliği terör korkusunu artırmaktadır. Bu kontrol edilemezlik, ne zaman ve nerede olacağını bilinmemesi bireyleri terör saldırılarına karşı güçsüz hissettirmekte ve terörün gerçekleşme riskinden daha fazla bireylerin terör algısı artmaktadır. Bu bakımdan, bireylerin güvenliklerini sağlamak yeterli değildir, onların kendilerini güvende hissetmelerini sağlamak gerekmektedir (Jenkin, 2006).

Terörizm algısını anlamak için terör tehdit algısını anlamak gerekmektedir. Terör tehdidinin bireylerin tutumları, davranışları ve gündelik aktiviteleri üzerinde etkisi mevcuttur. Terör algısındaki farklı boyutları anlamak için terör tehdidi söz konusu olduğunda genel terör tehdidinden daha çok bireysel düzeyde ve ulusal veya kolektif düzeyde terör tehdidini anlamaya çalışmak daha faydalıdır (Huddy vd., 2002a: 485). Bireylere fiziksel tehlike oluşturan tehditler daha uzakta olan ve görünmeyen ulusal veya kolektif gruba yönelik tehditlere göre daha fazla korku ve kaygı duyulmasına sebep olmaktadır. Bireysel düzeyde terör tehdidi rahatsız edici, anlık ve korkutucudur, güvensizlik duygusunu ve fiziksel olarak zarar görme korkusunu hissettirmektedir. Bireysel düzeyde tehditler tehdidin etkilerine yönelik hassaslığı artırmaktadır. Bireyler daha çok terör tehdidi ile ilgili bilgilere karşı duyarlı olurken, diğer bilgileri görmezden gelmeye başlamaktadır. Haberlerde sürekli geçen ölü sayıları veya tekrarlanan görüntüler bireylerin hafızalarında daha fazla yer ettiği için terör algısı olduğundan daha abartılı bir hal almaktadır. Huddy vd., (2002a) 11 Eylül saldırılarında hayatlarını kaybedenlerin sayısının bir terör saldırısında verilen kayıp bağlamından yüksek olduğunu fakat ABD'nin toplam nüfusu içinde ise bu sayının ufak bir yer tuttuğuna dikkat çekerek, saldırıdan hemen sonra gerçekleştirdikleri araştırmada Amerikalıların %58'inin bireysel olarak kendilerinin ve ailelerinin terör tehdidi altında olduklarına inandıklarını rapor etmektedir. Benzer şekilde, terör eylemlerinin nerede ise hiç yaşanmadığı Avustralya da yapılan araştırmada da katılımcıların %38,4'ü kendileri ve ailelerinin doğrudan olarak terör saldırısına maruz kalacaklarından kaygılandıklarını ve %27'si ise terör riskinden dolayı hayatlarında bazı değişiklikler yaptıklarını

belirtmişlerdir (Stevens vd., 2011). Bu durum terör algısının zaman zaman terör gerçeğinin önüne geçtiğini göstermesi bakımından oldukça anlamlıdır.

Ulusal veya kolektif terör algısı ise terörle mücadelede hayata geçirilecek politikaların oluşturulması açısından önemlidir. Bireyler kendilerini tehdit altında hissetmeseler bile ulusa yönelik terör tehdidinin olduğuna inanarak kendi çıkarlarına ters düşmesine karşın güvenlik amaçlı devletin çeşitli politikalarını desteklemektedir. Sicilya da yapılan bir araştırmada katılımcıların %73'ü İtalya'nın yakın bir gelecekte terör saldırısına maruz kalacağına inanırken, sadece %34'ü kendilerinin ve yakınlarının terör saldırısına uğrayacaklarına inanmaktadır. Konuya cinsiyet farklılığı açısından bakacak olursak, kadınlar erkeklere göre terör tehdidinden hem bireysel hem de ulusal düzeyde daha fazla kaygılanmaktadır (Lavanco vd., 2008: 413-416).

Terör algısını anlamada gerçek terör tehdidinin önemli olduğunu görüyoruz, ancak yapılan araştırmaları incelediğimizde tehdidin olgusal olarak var olup olmasından ziyade tehdit algısının varlığının daha önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle, tehdidin kendisi önemlidir fakat tehdidin algısı daha da önemlidir. Örneğin özellikle Kanada (Lemyre vd., 2006) ve Avusturalya (Aly, Green ve Balnaves, 2009) gibi terör olaylarının nadiren yaşandığı veya hiç yaşanmadığı bu ülkelerde yapılan araştırmaların sonuçları dikkate alındığında bu ülkelerde bireyler terör tehdidi altında yaşadıklarını ve heran terör mağduru olabilecekleri konusunda kaygılanmaktadır. Hatta Avusturalya'daki bazı araştırmacılar bu algıyı "hiçbirşeyin korkusu" (fear of nothing) olarak değerlendirmektedir. Terör algısını terörün gerçekleşme sıklığı etkilemektedir ancak bireylerin kendilerini ne kadar terör tehdidi altında görüp görmedikleri daha fazla etkilidir.

Terör algısı insanların gündelik yaşamlarındaki davranışlarını ve alışkanlıklarını değiştirmelerine yol açmaktadır. ABD'de Terörizm riskinin yüksek olduğunu düşünenler aileleri ve çocuklarıyla daha fazla zaman harcamakta, hava yolu ile seyahat etmekten veya toplu taşıma araçlarını kullanmaktan sakınmaktadır (Huddy vd. 2002b). Benzer şekilde Sicilya'da hem ülkenin hem kendilerinin terör tehdidi altında olduğuna inananlar gündelik yaşamlarında daha fazla kaygı hissetmekte, yolculuk yapmaktan sakınmakta ve işyerlerinde veya okulda daha zor konsantre olmaktadır (Lavanco vd., 2008). ABD, Sicilya, Avusturalya, Kanada, İsveç gibi terör saldırılarının nadir gerçekleştiği ülkelerle terör saldırılarının düzenli olarak gerçekleştiği ülkelerde terörün gündelik hayata etkisi farklılaşmaktadır. Terörün sürekli gerçekleştiği ülkelerde kamuoyu terörden dolayı kaygılanmaktadır, fakat tutumları daha da sertleşmiştir ve vatandaşların çoğu kararlı bir şekilde gündelik yaşamlarında değişiklik yapmadan hayatlarını sürdürmeye devam etmekte ve daha çok tehlikeyi inkâr ederek veya onunla dalga geçerek teröre karşı savunmacı bir tavır takınmaktadır. Terör saldırılarının sürekli gerçekleşmesi kamuoyunda panik havası yaratmak yerine daha çok var olan duruma uyum sağlayacak davranışları geliştirmelerine sebep olabilmektedir (Smelser, 2007).

Terör algısı, terörden kaynaklanacak ekonomik ve sosyal kayıpları da içermektedir. Bireyler terörden dolayı ülke ekonomisinin kötüye gitmesinden, borstanın düşmesinden kaygı duymaktadır (Huddy vd., 2002a). ABD'nin terör riski altında olduğuna inananlar kendi ekonomik gelecekleri hakkında kötümserdir. Yaşlılar kendi ekonomik durumları hakkında karamsar iken Cumhuriyetçi ve yüksek gelirli gruplar ise kendi ekonomik durumları hakkında kaygılanmamaktadır. Terörün kendilerinin ekonomik durumlarında bir değişim yaratmayacağını rapor etmişlerdir (Huddy vd., 2002b). Terör tehdidinin yüksek gören katılımcılar aynı zamanda yakın gelecekte hem kendilerinin hem de İtalya'nın ekonomik durumlarında bir iyileşme olmayacağını düşünmektedir (Lavanco vd., 2008). Başka bir araştırma da bireyler eğitimin kalitesinin düşmesinden, gelir eşitsizliğinin artmasından ve şirketlerin İsveç'i terk etmesinden kaygılanmaktadır (Sjöberg, 2004).

Terör saldırısının nasıl gerçekleştirildiği de terör algısının oluşumunda veya insanların teröre nasıl tepki verecekleriyle ilişkilidir. Smelser (2007) terör saldırısının türünün verilecek tepkiyi belirlediğine dikkat çeker ve saldırılara yönelik şu tespitlerde bulunur: *Birincisi* terör saldırısının nerede gerçekleştiği ile ilgilidir. Terör saldırısı şehir merkezini mi, toplu taşıma sistemini mi, kırsal bir alanı mı yoksa alışveriş merkezini mi hedef almaktadır? Eğer terör saldırısının etkisi coğrafi olarak sınırlı ise polis merkezinde veya askeri birlikte bomba patlaması gibi bu saldırıdan uzakta olan insanların kaygılanma olasılıkları düşüktür. Fakat saldırının hedefi şehrin merkezinde bir alışveriş merkezi veya otobüs durakları ise o zaman herkes saldırının hedefi haline gelebileceği için kaygı yüksek olabilir. *İkinci* olarak saldırı sırasında kullanılan silahların kamuoyunun vereceği tepkiyi şekillendireceğine işaret eder. Bir barajı patlatmak için kullanılacak bombanın yarattığı etki ile nükleer silahın yaratacağı etki farklılaşmaktadır. *Üçüncü* olarak saldırıların sayısı üzerinde durur. Tek seferlik olan bir saldırıda insanlar dehşete düşüp daha sonra iyileşme veya toparlanmaya çalışabilirler. Saldırıları birden çok ise o zaman insanlar da gelecek sefer saldırının nerede olacağı ile ilgili bir kaygı vardır. Saldırıları düzenli ve rutin bir hal aldı ise verilecek tepki de farklılaşabilir. *Dördüncü* olarak saldırının zamanlamasına vurgu yapar. Sabah erken saatlerde olan saldırılarla ilgili haberler çok kısa sürede yayılacaktır fakat geç saatlerde ise haberin yayılması daha yavaş olacaktır. Gündüz olan saldırılar sırasında birçok insanın kendilerinin ve yakınlarının evin dışında farklı yerlerde olma ihtimali kuvvetli olduğundan verilen tepki hafta sonu insanların beraber yakınlarıyla vakit geçirdikleri zamanlarda verilen tepkiden farklı olacaktır. Çünkü felaket durumlarında öncelikli olarak insanlar yakınlarının sağlığından endişe etmektedir (Smelser, 2007). Terör saldırılarının gerçekleştirilme biçimleri de terör algısını anlamak için faydalı olacaktır.

Terör algısı sadece terörün gerçekleşip gerçekleşme olasılığını kapsamamakta, vatandaşların terörü tehdit olarak görüp görmedikleri, hayatlarını nasıl şekillendirdikleri, kayıpları ve saldırıların gerçekleşme biçimlerini de içermektedir. Bu açıdan terör algısının biçimlenişi içinde farklı faktörleri barındırabilen bir süreci

kapsar. Dolayısıyla terör algısının biçimlenişiyile ilgili temel faktörler aşağıda kısaca tartışılacaktır.

Terörizm Algısı ve Siyasi Korku

Kişisel ve genel (ulusal) korku veya tehdit algısının yanında ele alınması gereken diğer önemli bir boyut da siyasi korkudur. Siyasi korku, temel olarak terörist saldırı ve tehditleri ön plana çıkartarak ve manipüle ederek toplumda bilinir olmaya dönük tehdit ve henüz yaşanmamış toplumsal zararlar (bölünme, bağımsızlığın yitimi, vb.) doğrultusunda yönlendirerek siyasi kontrolün veya bazı siyasi hedeflerin sağlanması olarak tarif edilmektedir (Robin, 2004: 52).

Siyasi korkunun başarılı olabilmesi için gereken temel koşullar içerisinde öne çıkanlar, terör tehdidinin oldukça yaygın olduğu konusunda inancın yerleştirilmesi ve ilgili tehdidin siyasi ajandadan bağımsız olduğu yönünde rasyonelleştirme girişimleridir (Aly ve Green, 2009). Tabi ki yaratılan siyasi korku gerçek terör faaliyetleri ve tehditleriyle birleşince toplumun büyük kısmında etkili olmakla birlikte özellikle terörle ilişkilendirilen gruplar üzerinde oldukça olumsuz etkileri beraberinde getirebilmektedir.

Aly ve Green'in (2009) ABD meydana gelen 11 Eylül terörist eylemlerin Avusturalya'da yansımalarını incelemek için yürüttüğü çalışmalarda siyasi korkunun özellikle Avusturalya'da yaşayan Müslümanlar üzerinde etkili olduğunu bulmuştur. Avusturalyalı Müslümanlar 11 Eylül olaylarından sonra medya ve siyasetçilerin tavrı yüzünden ülkede ayrımcılığa uğrayacaklarını ve kendilerinin daha fazla oranda devlet tarafından kontrol edileceğine inandıklarını belirtmiştir. Siyasi korku aynı zamanda terörle mücadele için devlet tarafından alınan tedbirler ve ilgili süreçler konusunda kamuoyu tarafından getirilen tartışmalar bağlamında şekillenmektedir.

Siyasi korku kapsamında üzerinde durulması gereken diğer bir konu, terörle mücadele bağlamında güvenlik ve sivil özgürlükler arasında bir dilemmenin mevcudiyetidir. Can alıcı soru, sivil haklara saygı göstererek güvenliği sağlamak mümkün müdür? Terörizm söz konusu olduğunda yapılacak düzenlemeler güvenlik ve sivil özgürlükler arasında bir seçim yapmayı veya birinden ödün vermeyi gerektirmektedir. Ne kadar fazla sivil özgürlükleri isterseniz o kadar az güvendesiniz demektir, ancak ne kadar fazla güvende olmayı isterseniz de o kadar çok sivil özgürlüklerinizden feragat etmeniz gerekmektedir. Hepimiz ifade özgürlüğüne ve insanların örgütlenmesine gönülden inanabiliriz fakat aynı zamanda bu özgürlükleri kullanarak suç işleyecek veya toplumun güvenliğini tehdit edecek olan kişilerden ve eylemlerden de kendimizi ve toplumu korumak isteriz. Genel olarak terörle mücadelede sivil özgürlükler ve güvenlik arasında bir dengenin tutulması gerektiği ile ilgili genel kabul söz konusudur. Terörle mücadele kapsamında oluşturulacak hem sivil özgürlüklerle ilgili uygulamalar hem de askeri müdahaleler demokratik kurumlar ve süreçlerle bağlantılıdır. Çünkü bu mücadele sürecinde

vatandaşlar çeşitli biçimlerde güç kullanma yetkisini devlete devretmektedir. Gücün devredilmesinin arkasında aslında siyasi iktidara veya hükümete olan güven ve inanç yatmaktadır. Siyasi otoriteye olan güven hükümetin sivil özgürlüklere getirilen sınırlamaların ne kadarını vatandaşların kaldırabileceği konusunda bir sınırının olduğu veya sınır çizme yetisine sahip olduğu inancında yatmaktadır. Siyasi otoriteye olan güvenin ve inancın zayıf olması hükümetin başarılı olmasını zorlaştırmaktadır. Siyasi otoriteye güvenenler arasında kendilerini terör tehdidi altında hissedenlerin sivil özgürlüklerinden daha fazla feragat etmeleri beklenebilir (Davis ve Silver, 2004). Siyasi otoriteye tek düze bir güven söz konusu olmayabilir. Terörle mücadele kapsamında yer alan devletin farklı kurumlarına olan güven seviyesi değişmektedir. Terörle mücadele kapsamında en önemli göreve sahip olan polis kuvvetine olan güven önemlidir. Vatandaşlar ne kadar çok hükümete ve polise inanıp güvenirlerse, terörle mücadele de hükümetin sivil özgürlüklerle ilgili sınırlamalarını kabul etmektedir. Diğer bir ifadeyle, vatandaşlar kendilerini ne kadar çok terör tehdidi altında hissediyor ve hükümete olan güvenleri kuvvetli ise, o kadar sivil özgürlüklerden terörle mücadelede feragat etmekte ve politikayı desteklemektedir (Davis ve Silver, 2004).

Davis ve Silver'in (2004) araştırma sonuçları ve diğer yapılan kamuoyu araştırmalarının sonuçları beraber değerlendirildiğinde sivil özgürlükler ve güvenlik arasındaki ikilemin yansıdığı görülmektedir. Davis ve Silver (2004) sivil özgürlükler ve güvenliği birbirine zıt kutuplar olarak düşünmek yerine, duruma bağlı olarak vatandaşların bunları birbiri ile yarışan değerler olarak değerlendirmesinin bu ikilemi anlamaya yardımcı olacağını vurgular. Başka bir ifade ile, genel olarak soyut demokrasi kavramını insanların desteklediklerini fakat demokrasinin ilkelerine olan bağlı ve sadakatın diğer yaşamsal olarak önemli olan değerlerle karşılaştırılarak anlaşılması gerekliliğine vurgu yapar. Özellikle terör saldırıları gibi somut durumlar demokratik ilkelerden ne kadar feragat edilip edilmeyeceği konusunda daha derinlemesine anlamlar çıkartmaya yardımcı olmaktadır. İfade özgürlüğü, sivil haklar ve özgürlükler, mahremiyet gibi demokrasinin temel ilkeleri çoğu zaman gündelik hayatta olağan durumlarda sorgulanmadan kabul edilmektedir. Fakat terör saldırısı gibi olağandışı bir durum mevcut olduğunda veya terör tehdidi algısının yüksek olduğu durumlarda bu değerler bir anda gündeme gelir ve sorgulanmaya başlar. Çünkü bu değerler demokrasinin, barış ve huzur içinde yaşamakla ilgili diğer değerleriyle çatışabilmekte veya vatandaşların değerlere verdikleri öncelik sırası değişebilmektedir. Bu bağlamda vatandaşlar için terörle mücadele kapsamında hükümetin gelecek terör saldırılarını sivil haklara ve özgürlüklere müdahale ederek güvenliği ve emniyeti sağlaması mı daha önceliklidir yoksa sivil haklara hiç müdahale edilmeden terör saldırılarını önleme olasılığını azaltmak mı önemlidir? sorusu sorulmalıdır. Temel değerlerde duruma göre öncelik sırası değişmektedir. Bundan dolayı, tehdit söz konusu olduğunda vatandaşlar bazı sivil özgürlüklerini güvende olma ile takas edebilmektedir. Ama bu onların tüm sivil özgürlüklerinden vazgeçtikleri anlamına gelmez. Bazı sivil

özgürlüklerin diğerlerine göre feragat edilmesi daha zordur. Özellikle vatandaşların adil yargılamadan terörle ilişki olabileceğinden şüphelenilen kişiler için bile vazgeçemedikleri düşünüldüğünde terörle mücadelede kamuoyunun desteğini almak için uygulamaların adil olmasının önemi de ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi, insanların kendilerini güvende hissetmelerini engelleyen veya kaygı düzeylerini artıran faktörlerin başında terör tehdidi algısı gelmektedir. Tehdit algısı çoğu zaman öç alma duygusuyla bağlantılıdır. Terör saldırılarının temel amacı hedef nüfusta kaygı ve korku yaratmaktadır. Bu yaratılan korku politikacıların korkmuş vatandaşlarını teskin etmek veya yatıştırmak için terörist gruplarla pazarlık yapması konusunda baskı oluşturabilmektedir. Bu amaç hükümetlerin teröristlere karşı güçlü yaptırımlar düzenleme ihtiyaçlarıyla ters düşmektedir. Eğer hükümet terör saldırılarına güçlü şekilde cevap veremez ise, kamuoyunun desteğini kaybedecektir ve gelecekte terörizmi önleyeceğine olan güven sarsılacaktır. Dahası, hükümetlerin terörle mücadele yönelik sert politikalarının uzun süreceği ve maliyetli olacağı için kamuoyunun da desteğini arkasına alması gerekmektedir. Çoğu zaman ulusal güvenliği ciddi şekilde tehdit eden terör saldırıları veya başka tehditler, farklı coğrafyalara yönelik askeri müdahaleleri gündeme getirmektedir. Bu bağlamda kamuoyunun terör tehdit algısı siyasi otoritenin politikalarının şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir.

Tehdit ister dışarıdan bir güç olsun, ister öznel bir durum olsun tehdidin yaygın ve güçlü etkisinden bir diğeri de hoşgörüsüzlük, önyargı, etnik merkezîyetçilik ve yabancı düşmanlıktır. Bu durum da siyasi korkunun en önemli nedenlerinden birisi olan ötekileştirmeye uygun zemini hazırlamaktadır. Sevilmeyen gruplar, hoşgörüsüzlükle ve sivil hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasıyla karşı karşıya kalırlar. Grubun kaynaklarına ve statüsüne yönelik tehdit algısı, tehdidi oluşturduğu düşünülen gruba karşı önyargının oluşmasına neden olur. Grubun kendi içinde dayanışması artarken, diğer gruba karşı ayrımcı uygulamalar da kendini gösterir. Bu uygulamalar diğeri için siyasi korkunun ana faktörünü oluşturur. Bu bağlamda dışsal tehdit algısı güçlü, kudretli ve aktif politik liderlere olan desteği çoğaltır. Tehdit sadece hoşgörüsüzlüğü değil aynı zamanda tehdit eden gruba karşı cezalandırıcı yaptırımları da artırır. Terör tehdidi söz konusu olduğunda tehdit oluşturan gruba karşı yapılan ağır yaptırımlar veya uygulamalar çoğu zaman kamuoyu tarafından da desteklenir. ABD'nin Irak ve Afganistan da yürüttüğü askeri uygulamaların desteklenmesi gibi. İsrail'in Filistin'e yönelik askeri uygulamaları da buna örnek oluşturur (Huddy vd., 2005).

Terörizm Algısı ve Polis

Terörizm algısının oluşmasında, özellikle terörle mücadele sürecinde polisin görevinin önemi dikkate alındığında uygulamalarının adil görülüp görülmediği, vatandaşlara tutum ve davranışlarının nasıl algılandığını anlamak gerekmektedir. Polisin halkın gözündeki algısını etkileyen en önemli unsurların başında halkın

polisin meşruiyet ve güvenilirliği hakkındaki algısı gelmektedir. Eğer bireyler polis uygulamalarının meşru olduğuna inanırsa, zorlamaya gerek kalmadan yasalara uyacaklardır (Tyler ve Hou, 2002). Daha önce belirtildiği gibi meşruiyeti ve güvenilirliği sağlayan en önemli öge kurumlarla ilgili süreçlerin adaletli olmasıdır (Levi, Sack ve Tyler, 2009; Sunshine ve Tyler, 2003; Tyler ve Hou, 2002). Başka bir ifadeye, süreçsel adalet algısı belirleyici öğelerin başında gelmektedir. Vatandaşların hukuk kurallarını çiğnememeleri adalet sisteminin adil olduğuna inanmalarından kaynaklanmayabilir. Sadece cezalandırılmamak için araçsal olarak kurallara uyabilirler, ancak kontrolün ve cezalandırılma olasılığının zayıf olduğu durumlarda ise hemen yasalar kolaylıkla çiğnenebilir. Diğer taraftan, polis meşruiyetini ve güvenilirliğini sağlamanın yolu süreçsel adaletin temellerini oluşturan normatif uyumdan geçmektedir. Durkheim'den hareketle hukukun bir noktada toplumun bazı ortak değerlerini yansıtmaya potansiyelinin olduğu akıld tutularak adalet kurumunun uygulayıcısı olan polis tutum ve davranışlarının da bu ortak değerleri yansıtmaya beklenir. Bu noktada polis uygulamalarının adil ve vatandaşların haklarına saygılı olarak gerçekleştirilmesi önemlidir (Sunshine ve Tyler 2003; Tyler ve Wakslak, 2004). Sürece yapılan vurgu, kurumun meşruiyetini, yasalara uyulmasını ve iş birliği yapılmasını sağlamakla sonuçlanacaktır. Vatandaşlar yasalara uyduklarında, bu davranışları zorunluluktan değil de yasaları uygulayan otoritenin meşru otorite olmasını kabul ettikleri için olacaktır. Meşruiyet, yönetme hakkını ve yönetme hakkının diğerleri tarafından tanınmasını beraberinde getirmektedir. Bundan dolayı kurumlar gelişmek, işlemek ve kendilerini etkin bir şekilde devam ettirebilmek için meşruiyete ihtiyaç duymaktadır. Şiddet araçlarını kullanma yetkisine sahip sayılı kurumlardan olan polis ise bu meşruiyete fazlasıyla ihtiyacı vardır.

Bu bağlamda düşünüldüğünde özellikle “Terörle Savaş” kapsamında çıkartılan terörle mücadele kanunlarının getirdiği sivil hakları sınırlayıcı ve belli grupları hedef alan uygulamalar akıld tutulduğunda, polis meşru otorite olarak vatandaşlar tarafından algılanıp algılanmadığı terörle mücadelenin etkin olarak yürütülmesinde önemli rol oynamaktadır. Çünkü bireyler terörle mücadele yasalarına ve uygulayıcısı olan polise ancak bunların adil, tarafsız ve eşit olduğuna inanırsa uyacaktır. Kararların adil alındığına inançla birlikte kendilerine adil davranıldığına, haklarına saygı gösterildiğine ve polis tutum ve davranışlarının insanlık onurunu çiğnemediğine inandıkları sürece politikaları destekleyeceklerdir. Buradaki en önemli husus polis halkla arasında güven erozyonuna neden olabilecek tutum ve davranışlardan mutlak suretle kaçınması gerektiğidir. Özellikle son yıllarda toplum destekli polislik uygulamalarının terörle mücadele kapsamında da uygulandığı dikkate alındığında, polis vatandaşların gözünde meşruiyetini ve güvenilirliğini anlamak ve açıklamak gereklidir.

Polis terörle mücadelede oldukça etkin olarak yer almasıyla ilgili tartışmalar mevcuttur. Bir grup araştırmacı, polis terörle mücadeleye ağırlık vermesinin polis temel görevleri arasında yer alan kamu düzenini ve asayişini sağlamak ve

şüphelileri kontrol altına almakla ilgili görevleri yerine getirmekte zorluk çekecekleri için polisle ilgili algının olumsuz olabileceğine dikkat çekmektedir. Terörle mücadelede dinleme, gözetleme ve bilgi edinme gibi gizli taktiklerin ağırlıklı kullanıldığı teknik polislik uygulamalarının şeffaflığının ve hesap verilebilirliğinin düşük olmasından, insan haklarını ihlal etme olasılığının yüksekliğinden polise olan güveni azaltabileceğine vurgu yapmaktadır (Bayley ve Weisburd, 2009). Genel olarak polis, gücünü hukuka uygun davranmaktan alır. Fakat terörle mücadele kapsamında teknik polislik uygulamaları zaman zaman kamuya hizmet etmekten daha çok kamuyu kontrol etmeye yönelebildiğinden, kamuoyu polisin meşruiyetini sorgulamaya başlayabilmekte ve polise olan güvende değişim söz konusu olmaktadır. Bununla beraber, kamuoyu, terörle mücadele polisin öncelikli görevi olmaya başladığında, asli görev olan önleyici polislik ve sonrasında şüphelileri yakalama ve mağdurları koruma gibi hususlarda pek başarı gösterilemediğine, dolayısıyla polisin yetersizliğine inanmaya başlar. Bu algılar, devlete olan inancı da sarsmaktadır (Bayley ve Weisburd, 2009; Hasisi, Alpert ve Flynn, 2009).

Diğer taraftan ise polisin terörle mücadele etmesi polise ve devlete olan güvenle ilgili algıyı pozitif yönde etkileyebilmektedir. Polis, kamuoyunun gözünde toplumu zorda bırakan ve çok tehlikeli bir sorunla mücadele etmeye çalışmaktadır. Terörle mücadele sırasında polislerin kullandıkları teknikler profesyonel ve etkinlik seviyeleri yüksek olarak algılanabilir. Daha öncede belirtildiği gibi devletin kurumlarına olan güvende kurumların işlerinde ehil olduğu yönündeki algı önemlidir. Terör söz konusu olduğunda polisin hızlı ve etkin cevap vermesi vatandaşların gözünde onların işlerinin uzmanı olduğu görüşünün yaygınlık kazanmasını sağlamaktadır. Vatandaşlar arasında terörizm korkusu yüksek ve terör tehdidi ciddi olarak algılanıyorsa, polis kurtarıcı olarak görülebileceği için ona karşı güven artabilmektedir (Jonathan, 2010).

Terörizm Algısı ve Medya

Terörizm algısı açısından önemli bir diğer unsur da medyadır. Medya çağdaş demokrasilerde yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü güç kabul edilmektedir. Medya, algı oluşturmada büyük kitlelere hitap eder. Medyanın toplumu yönlendiren önemli aktörlerden birisi olması nedeniyle yakın tarihte yaşanan terör olaylarının etkisi daha fazla hissedilmektedir. Brian Jenkins (1983) “terörizm özgürlüğün bir sonucudur özellikle basın özgürlüğünün” diyerek ve Walter Laqueur (1976) “medya teröristlerin en iyi arkadaşı... teröristlerin eylemleri kendi başlarına hiçbirşey, tanıtım (*publicity*) herşey” (akt: Biernatzki, 2002: 3) ifadelerini kullanarak terörizm ve medya arasındaki ilişkiyi basitçe ortaya koymuşlardır. Medya ve terörizm arasındaki ilişkiyle ilgili birçok tartışma olmakla beraber, ikisi arasında simbiyotik (*symbiotic*) bir ilişkinin olduğu konusunda görüş birliği vardır. Terörizm medyaya sunması/satması için heyecanlı ve şiddet dolu hikâyeler sağlarken, medya terör gruplarının mesajlarını yaymaları ve kamuoyunda korku/

dehşet yaratmaları konusunda bir bakıma yardımcı olmaktadır (Irmak ve Kâhya 2014: 318; Forst, 2007: 50; Newman, 2003: 227-230).

Medyanın etkisi diğer bilgi kaynakları, özellikle kişisel tecrübe sınırlı veya eksik olduğunda artar. Kişisel tecrübeye dayanan bilgiler bulunmadığı zaman insanlar genelde sosyal konsensüse (uzlaşmaya) inanmaktadır. Bu konsensüsün ilk sırada gelen kaynağı da medyadır. Medya tarafından oluşturulan imajlar da insanların terörizm algısını şekillendirmektedir. Terörist bir saldırı gerçekleştiği zaman medyanın bunu yansıtma şekli halkın terörizm korkusunu etkiler ve algısını şekillendirir. Olayın ardından devlet tarafından alınan tedbirlerin de terör algısı üzerinde etkisi bulunmaktadır

Medya genellikle tehlikeli olayları daha da dramatize ederek ve abartarak kamuoyuna sunmaktadır. Rating kaygısından dolayı okuyucuyu veya izleyicilerin kendilerini takip etmelerini sağlamak için en dramatik ve duygu yüklü görüntüleri tekrar tekrar göstermekte veya gazete manşetleri haline getirmektedir. Medya bazen gerçekleşen terör saldırısını olduğundan daha abartılı gösterirken bazen de saldırılara yer vermeyerek kamuoyunun teröre yönelik algısını farklı taktiklerle şekillendirmektedir. Terör saldırısından sağ kurtulanlarla yapılan duygusal röportajlar veya mağdurların ailelerinin gözyaşları veya yakarılarının, tepkilerinin ekranlara sürekli taşınması dolaylı olarak saldırıdan uzakta yaşayan izleyicilerin algılarını etkilemektedir. Medyanın rating uğruna var olan gerçekliği çarpıtması ile insanların gerçeklik ve gerçekleşme olasılığı arasındaki algıları değiştirebilmekte ve çarpıtılmış bir dünya görüşü izleyicilere empoze edilmektedir. Bu bağlamda, terör gerçekliğinin var olandan daha da abartılı olarak resmedilmesi izleyicilerde evin dışındaki dünyanın ne kadar tehlikeli ve güvensiz olduğu algısını yaratmaktadır (Comer vd., 2008: 568-569). Teröristlerin istediği dehşetin, medya aracılığıyla bireylerin algı dünyasını nasıl şekillendirdiğine yönelik Benslama'nın (2018: 15) tespitleri ise konuyu özetler niteliktedir: "Artık bir saldırının olduğu yerde neredeyse her zaman bir güvenlik kamerası veya bir cep telefonu bulunuyor; görüntüler, sağ kalanların yaşadığı sarsıntı bize yaşatılmak isteniyormuşçasına, sürekli son dakika haberi olarak iletişim araçlarınınca anında yayınlanıyor. Terörün gerçekliğine açılan bu pencereler kaygının öznel anlamda daha da içe işlemesini sağlamış, travmatik boyutu güçlendirmiştir. Ölüme hükmetmeye can atanların aşırılıkların en önemli nedenlerinden biri büyük ölçekte dehşet saçabilmeleridir."

Medya etki alanı itibarıyla algı yönetiminde amaca ulaşmak için kullanılan birçok aracın başında gelmektedir. Algı oluşturmak için yazılı, sözlü, görsel ve sosyal medyanın yanında, sanat dalları (sinema, tiyatro, edebiyat, müzik, resim, heykel, fotoğraf, vb.), spor, bilim, teknoloji, eğitim, moda ve reklamcılık gibi alanlar da kullanılmaktadır. Ancak hedef, toplumun geneli olduğundan çoğunlukla kitle iletişim araçları kullanılır. Gieber (1964), medyanın bize sadece dünyayı yansıtma ile kalmadığını, aynı zamanda dünyayı nasıl algılamamız gerektiğini öğrettiğini ifade etmektedir (Lewis vd., 2004: 154-155). Dolayısıyla, gerçek anlamlar, medya tarafından oluşturulmaktadır. Medya, her geçen gün iç dünyamızdaki

etki alanını genişleterek olaylar karşısındaki algılarımızı, onlara yönelik tutum ve davranışlarımızı belirler hale gelmektedir. Buradaki temel faktör, yaşama dair her konunun görünürlülüğünün her geçen gün artmasıdır. Görünür oldukça, anlar, duygular, yaşanılanlar, paylaşımlar anlamlı hale geliyor sanki. Terörizm de bu görünürlülüğünden nasibini almakta geri durmuyor: “Kör bir şiddet ve onu gösterme istencinin bir araya gelmesi, cinayeti ve intiharı bir iletişime, bir gösteriye dönüştüren yeni bir basamaktır; celladın mutlak gücünü artırır. Bundan çok da uzun sayılmayacak bir süre önce soykırımcılar arasındaki kural, suçlarını gizlemek, izleri ortadan kaldırmak, yadsıyordu. Şimdiyse söz konusu olan, kırımını görünür kılmaktır” (Benslama, 2018: 15).

Sonuç

Terörle mücadelede tecrübe ve dolayısıyla profesyonellik hayati öneme sahiptir. Güvenlik güçlerinin strateji oluşturabilmek için sistematize bilgilere ve analizlere ihtiyacı vardır. İlgisiz görünmesine karşın terörle mücadeleyi bilimsellikte buluşturan realite burada gizlidir. Ulusal ve uluslararası illegal örgütler incelendiğinde hemen hemen hepsinin öğrenen örgütlenmeler olduğu söylenebilir. Bu durumun açıklaması şudur ki oluşturduğunuz her yeni strateji illegal yapılanmalar tarafından karşıt strateji ile etkisiz hale getirilebilmektedir. Stratejik eylemlerin arka planında kaliteli analizler ve anlamlı hale dönüştürülmüş bilgiler vardır. Türkiye gerçeğine bakıldığında ise son paradigma değişimine dek bilginin önemli ölçüde operasyon mahallini belirlemek için ve anında tüketilecek “istihbarat bilgisi” olarak değerlendirildiğini görmekteyiz. Her ne kadar son dönemde paradigma değişimiyle beraber bir takım mantalite değişiklikleri olsa da kurumsal bir hafıza ve yol gösterici analizlerin görece uzağında bulunduğu bir gerçektir. Bunun acı örnekleri yakın geçmişte fazlasıyla tecrübe edilmiştir. Tarihten ders çıkartarak ona göre geleceğe adım atılması, özellikle terörle mücadelede hayati öneme sahiptir.

Ulusal ve uluslararası düzeyde devletlerin temel görevleri arasında vatandaşlarının güvenliğini sağlayarak barış ve huzur içinde yaşamaları için gerekli ortamı yaratmak gelmektedir. Bundan dolayı devletin uygulayacağı terörle mücadele politikalarının içeriği ve uygulama biçimi önemlidir. Terörizmi önlemek yerine terörle mücadelede uyguladığı yöntemler aracılığıyla tam tersine terörün şiddetinin artmasına, yaygınlaşmasına ve daha fazla terör grubunun sözcüsü olduğunu iddia ettiği gruplar tarafından terörün destek görmesine yol açabilmektedir. Yine yakın tarih bununla ilgili örneklerle doludur. Terörizmin temel amaçlarından birisi de haklarını savunduğunu iddia ettiği grupların desteğini almak ve onları daha radikal hale getirmektir. Bunu sağlamak için terör grupları temsil ettiklerini iddia ettikleri grupları radikalleştirme ve harekete geçirme amacı ile şiddet kullanarak devleti hiçbir fark gözetmeden sert ve katı terörle mücadele taktikleri uygulamaları yönünde kışkırtır. Bu noktada devlet, terörle mücadelede politikalarını belirlerken ve bunları hayata geçirirken oldukça hassas davranmak mecburiyetindedir.

Terörle mücadele sadece devletin uygulamaları ile değil güvenli toplum yaratma kaygısı ile hemen her yerde gündelik yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Özellikle kapalı-devre televizyon teknolojisiyle vatandaşların gündelik aktiviteleri de birçok özel kuruluş tarafından takip edilebilmektedir. Havaalanları, metro, otobüs, tren istasyonları, alış-veriş merkezleri vb. yerlerdeki metal detektörleri ile artık pasaport gibi kimliklerde kullanılmaya başlanan biometrik uygulamalar da terörle mücadelenin parçası haline gelmiştir. Bu uygulamalar bizi güvende hissettirmek yerine sürekli olarak tehdit altında yaşadığımız duygusunu da beraberinde getirmektedir. Bu kadar alınan önleme karşı hala terör saldırılarının gerçekleşiyor olması da terörizmin bitmeyen bir tehdit veya risk olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda terörle mücadelede kanunlarının çıkartılması ve uygulanması ne kadar önemli ise bu uygulamaların kamuoyu tarafından nasıl algılandığı da bir o kadar önem arz etmektedir. Kamuoyu devletin terörle mücadelede kullandığı stratejileri destekliyor mu, yeterli görüyor mu, devletin kurumlarına inançları bu bağlamda devam diyor mu? gibi sorular terörle mücadelenin kamuoyu tarafından nasıl algılandığı ile ilişkilidir.

Algı kişiden kişiye, hatta aynı kişi için durumdan duruma, zamandan zamana ve mekândan mekâna değişebilen bir içselleştirme sürecidir. İnsanların terörizm algıları da doğal olarak birbirinden farklı olacaktır. Farklı demografik yapılaraya sahip kişilerin terörizm algısı da, terörizmin bu kişilerde oluşturacağı psikolojik ve sosyal etkiler de birbirinden farklıdır. Kişinin cinsiyeti, yaşı, eğitimi ve bunun gibi diğer özellikleri terörizmle ilgili algılarını mutlaka etkilemektedir. Terörizmin hedefinde yer alan bireylerin bu konudaki algılarının ne yönde olduğunun tespiti önemlidir. İnsanların terörizm riski konusundaki algılarını bilmek, olması muhtemel saldırılara karşı toplumun uğradığı manevi zararı gidermede tedbirlerin doğru bir şekilde ortaya konulabilmesi açısından oldukça önemlidir. Çünkü terörizm, algılara göre toplum üzerinde demografik özelliklere göre farklılaşan nitelikte psikolojik ve sosyal sonuçlar doğurmaktadır. Toplumsal bir korku yaratmayı, insanları psikolojik olarak etkilemeyi ve varlığını hissettirerek sosyal hayatı kısıtlamayı veya olumsuz yönde etkilemeyi amaçlayan terörizm, bireyleri yüksek oranda etkilemektedir. Bu gerçeklik, güvenlik politikası yapıcılara ve uygulayıcılara büyük ölçüde yol gösterici olmalıdır. Bu kapsamda, terörle bir yandan mücadele edilirken, bir yandan da toplumsal bir rehabilitasyon süreci uygulanarak toplumdaki korku ve dehşet algısı onarılmalıdır.

Pek tabiiyle sıfır riskli bir hayat söz konusu değildir. Başımıza öngörülmedik korkunç olaylar gelebilir. Bunlar düşük ihtimallerdir ve hayatımızı çok etkilemez. Fakat terörizm, doğru anlaşılması gereken ve toplumsal olarak doğru yönetilmesi gereken bir konudur. Zira terör söz konusu olduğunda gündelik yaşama dair pek çok değişiklik kendini gösterir. Olası terör eylemlerine karşı alınan tedbirler, sosyal yaşama dair önlemler, maçların, konserlerin, demokrasinin en önemli göstergesi olan toplumsal hareketlerin/gösterilerin iptal edilmesi, ertelenmesi, yasaklanması, polislin sosyal yaşamda sıkı tedbirler alması, güvenlik amaçlı kontrolle-

rin artması gibi uygulamaların insanların sürekli korkunç bir olay olacakmış gibi yaşamasına neden olabileceği de akıldan çıkartılmamalıdır. Bu nedenle böylesi zamanlarda tehlikeyi, riski, algıdan öte salt yalın anlamda doğru değerlendirmek gerekir. Sivil haklar ve güvenlik arasındaki denge sağlanmalıdır. Bu çok da kolay değildir, ancak günlük yaşama devam etmek, sürekli aynı olayları konuşarak kendimizi ve birbirimizi zehirlememek ve özellikle hassas grupları, çocukları, bunlardan çok etkilenebilecek bireyleri doğru mesajlarla aydınlatmak en başta atılması gereken adımlardır. Terörizm çok sayıda disipline hitap eden bir kavram olduğundan hareketle, farklı disiplinler tarafından incelenmesi gerektiği, farklı fikirler geliştirilerek mücadele yöntemlerinin çeşitlendirilmesinin elzem olduğu unutulmamalıdır. Terörizmle mücadele etmek için, devletin organlarının, özel sektörün, sivil toplum kuruluşlarının ve vatandaşların iş birliği içerisinde çalışması gerektiği, sorumluluğun sadece terörle mücadele eden güvenlik güçlerinde değil, toplumun her kesiminde olduğu sürekli vurgulanmalıdır.

Türkiye’de teröre karşı yürütülen mücadelede başarı sağlayabilmek için, terörün toplumsal algısı doğrultusunda orta ve uzun vadede sosyo-ekonomik bazda mücadele stratejileri geliştirmenin gerekliliği çok açıktır. Terörle önleyici tedbirler yoluyla kaynağında etkin bir şekilde mücadele edilebilmesi için, terörün kaynak bulunduğu ortamın analiz edilmesi gerekir. Zira terör hareketlerinin dayandığı sosyolojik ortam hakkında ön bir teorik bilgi birikimine sahip olmadan, somut terörist eylemlerin nasıl, niçin, nerede ve ne zaman ortaya çıkabileceğini anlamak ve bu yönde tedbirler almak pek de mümkün görülmemektedir.

Terör, siyasal mesajların şiddet eylemleri üzerinden vermeyi hedefleyen örgütlü bir suçtur. Yukarıda vurgulandığı gibi, terör silahlı mücadeleden ibaret olmadığına göre, terörizmle mücadele de sadece silahlı mücadeleden ibaret değildir. Bu kapsamda terörle mücadeleyi; (i) teröristle mücadele ve (ii) terörizmle mücadele olmak üzere ikiye ayırmak olasıdır. Bu durumda karşımıza, *eylemsel* ve *düşünsel* mücadele olarak iki temel alan belirir. Terörist saldırılar terörün eylemsel alanını oluştururken, terörist eylemleri savunan, stratejilerini geliştiren söylem alanı ise terörizm olarak terörün düşünsel boyutunu oluşturmaktadır. Bu iki temel alan çoğu defa iç içe geçmekte ve birbirinin yerini alabilmektedir. Etkin bir terörle mücadelenin sağlanabilmesi için, mücadelenin hem eylemsel hem de düşünsel alanında başarı elde etmek gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle gerçek başarı; etkinliğin ve etkililiğin hem teröristle mücadelede hem de terörizmle mücadelede tam olarak sağlanmasıyla mümkün olabilecektir.

Terör örgütlerinin hemen hemen tamamının amacı siyasidir. Bu nedenle terörle örgütleriyle yapılan mücadelede asıl strateji onların toplumsal yaşam alanlarının daraltılması ve uygun zeminlerin ortadan kaldırılması üzerine inşa edilmelidir. Teröre ilişkin sahip olunan deney birikime; hafıza özelliği kazandırılmalı ve dağılık halde var olan çalışmalar işlevsel bir dönüşüme tabii tutulmalıdır. Terörizmle mücadelede, sürdürülebilir güvenlik için “yumuşak ve akıllı güç” kullanımı bir zorunluluk olarak karşımızda durmaktadır.

Terör örgütleri yapacakları eylemleri nasıl sıradan hedeflere yönelik basit kurgulanmış eylemler olarak gerçekleştiriyorsa terörizmle mücadele de anlık değil rasyonel olarak kurgulanmalı, sıradan değil stratejik öngörü ile belirlenmiş adım atılarak hayata geçirilmelidir. Unutulmaması gereken en önemli husus ise, terörizmle mücadelenin sadece polise ve askeriye bir olay olmadığı, çok yönlü bir politika olduğudur. Bu gerçek üzerinden politikaların temelden inşa edilmesi ve eyleme geçirilmesi en akıllıca izah olacaktır.

Kaynakça

- Aly, Anne; Green, Lelia; Balnaves, Mark, (2009), “Social Implications of Fearing Terrorism: A Report on Australian Responses to the Images and Discourses of Terrorism and the Other: Establishing a Metric of Fear”, *An Australian Research Council Discovery Project*, Edith Cowan University, <http://ro.ecu.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=cexplodingmyth>, (E.T.: 23.07.2017).
- Bayley, David H.; Weisburd, David, (2009), “Cops and Spooks: The Role of Police in Counterterrorism”, David Weisburd, Thomas Feucht, Idit Hakimi, Lois Mock, Simon Perry (eds.), *To Protect and To Serve Policing in an Age of Terrorism*, New York: Springer, ss. 81-99.
- Beck, Ulrich, (2002), “The Terrorist Threat, World Risk Society Revisited”, *Theory, Culture & Society*, London, Thousand Oaks and New Delhi, Volume 19, Issue 4, ss. 39-55.
- Becker, Gary S.; Yona Rubinstein, (2004), “Fear and the Response to Terrorism: An Economic Analysis”, *CEP Discussion Papers*, Centre for Economic Performance, LSE, <http://cep.lse.ac.uk/pubs/download/dp1079.pdf>, (E.T.: 02.02.2018).
- Benslama, Fethi, (2018), Ölüm Siyaseti: Cihatçı “Üst-Müslümanlar”, (Çev. Orçun Türkay), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Biernatzki, William E., (2002), “Terrorism and the Mass Media”, *Communication Research Trends*, *Centre for the Study of Communication and Culture*, Volume 21, Issue 1, ss. 1-39, http://cscsc.scu.edu/trends/v21/v21_1.pdf, (E.T.: 12.12.2017).
- Bratkowski, Stefan, (2005), “Killing and Terror”, *American Behavioral Scientist*, Volume 48, Issue 6, ss. 764-782.
- Comer, Jonahtan S.; Furr, Jami M.; Beida, Reinad S.; Weiner, Courtney L. ve Kendall, Philip C., (2008), “Children and Terrorism- Related News: Training Parents in Coping and Media Literacy”, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, Volume 76, Issue 4, ss. 568-578.
- Çağlar, Ali, (1997), “Terör ve Örgütlenme”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 30, Sayı 3, Ankara, ss. 120-133.
- Davis, Darren W.; Silver, Brian D., (2004), “Civil Liberties vs. Security: Public Opinion in the Context of the Terrorist Attacks on America”, *American Journal of Political Science*, Volume 48, Issue 1, (January), ss. 28-46.
- Demirçivi, Efe Recep, (2015), *Metropollerde Terörizm Algısı: Ankara’da Bir Uygulama, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü.
- Downes-Le Guin, Theodore; Hoffman, Bruce, (1993), *The Impact of Terrorism on Public Opinion, 1988 to 1989*, Malibu, CA: RAND Corporation, <https://www.rand.org/con>

- tent/dam/rand/pubs/monograph_reports/2006/MR225.pdf, (E.T.: 24.01.2018).
- Efron, Robert, (1969), "What is Perception?", Proceedings of the Boston Colloquium for the Philosophy of Science 1966/1968, *Boston Studies in the Philosophy of Science*, Volume 4, ss.137-173.
- Enders, Walter; Sandler, Todd, (2005), "After 9/11: Is It All Different Now?", *Journal of Conflict Resolution*, Volume 49, No. 2, (April), ss. 259-277.
- Ergil, Doğu (1991), "Terörizmin Mantığı ve Hedefi", Muammer Aksoy'a Armağan, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 46, Sayı 1, Ankara, ss. 171-181.
- Ergil, Doğu, (1980), *Türkiye'de Terör ve Şiddet*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Fischhoff, Baruch; Gonzalez, Roxana M.; Small, Deborah A. ve Lerner, Jennifer S, (2003), "Judged Terror Risk and Proximity to the World Trade Center", *Journal of Risk and Uncertainty*, Volume 26, Issue 2, (January), ss.137-151.
- Forst, Brian, (2007), "The Demand Side of Terrorism: Fear", Ozgur Nikbay and Süleyman Hancerli (Eds.), *Understanding and Responding to The Terrorism Phenomenon*, Washington DC: IOS Press, ss. 43-54.
- Gieber, Walter J., (1964), "News Is What Newspapermen Make It", in Lewis A. Dexter and David Manning White (eds), *People, Society, and Mass Communication*, London: The Free Press of Glencoe, ss. 171-180.
- Goodwin, Jeff, (2004), "What Must We Explain to Explain Terrorism?", *Social Movement Studies*, Volume 3, Issue 2, ss. 259-262.
- Goodwin, Robin; Gaines Jr., Stanley, (2009), "Terrorism Perception and Its Consequences Following the 7 July 2005 London Bombings", *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, Volume I, Issue 1, (January), ss. 50-65.
- Goodwin, Robin; Willson, Michelle ve Gaines Jr., Stanley, (2005), "Terror Threat Perception and Its Consequences in Modern Britain", *British Journal of Psychology*, Volume 96, ss. 389-406.
- Hasisi, Badi; Alpert, Geoffrey P. ve Flynn, Dan, (2009), "The Impacts of Policing Terrorism on Society: Lessons from Israel and the US", David Weisburd, Thomas Feucht, Idit Hakimi, Lois Mock, Simon Perry (eds.), *To Protect and To Serve Policing in an Age of Terrorism*, New York: Springer, ss. 177-202.
- Hazır, Hayati, (2001), *Siyasal Şiddet ve Terörizm*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Huddy, Leonie; Feldman, Stanley; Taber, Charles ve Lahav, Gallya, (2005), "Threat, Anxiety, and Support of Antiterrorism Policies", *American Journal of Political Science*, Volume 49, No. 3, (July), ss. 593-608.
- Huddy, Leonie; Feldman, Stanley; Capelos, T. ve Provost, C, (2002a), "The Consequences of Terrorism: Disentangling the Effects of Personal and National Threat", *Political Psychology*, Volume 23, Issue 3, ss. 485-509.
- Huddy, Leonie; Khatib, Nadia ve Capelos, Theresa; (2002b), "Trends: Reactions to the Terrorist Attacks of September 11, 2001", *The Public Opinion Quarterly*, Volume 66, No. 3, (Autumn), ss. 418-450.
- Irmak, Fatih; Kahya, Yavuz, (2014), "Amerika Birleşik Devleti erinde Terörizm ve Terörizm Korkusu: 11 Eylül Terör Saldırıının Öncesi ve Sonrasına İlişkin Bir Analiz", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt. 7, Sayı. 33, ss. 315-324.
- Jenkin, Clinton M., (2006). "Risk Perception and Terrorism: Applying the Psychometric Paradigm." *Homeland Security Affairs* 2, Article 6, (July). <https://www.hsaj.org/articles/169>, (E.T.: 23.01.2017).

- Jonathan, Tal, (2010), "Police Involvement in Counter-Terrorism and Public Attitudes Towards the Police in Israel 1998-2007", *The British Journal of Criminology*, Volume 50, Issue 4, (1), (July), ss. 748-771.
- Kıbrıs, Arzu, (2011), "Funerals and Elections: The Effects of Terrorism on Voting Behavior in Turkey", *Journal of Conflict Resolution*, Volume 55, Issue 2, ss. 220-247.
- Kunreuther, Howard, (2002), "Risk Analysis and Risk Management in an Uncertain World", *Risk Analysis An International Journal*, Volume 22, Issue 4, (August), ss. 655-664.
- Lavanco, Gioacchino; Floriana, Romano ve Milio, Anna, (2008), "Terrorism's Fear: Perceived Personal and National Threats", *World Academy of Science, Engineering and Technology*, Volume 16, ss.413-416.
- Lee, Jennifer E. C.; Lemyre, Louise, (2009), "A Social-Cognitive Perspective of Terrorism Risk Perception and Individual Response in Canada", *Risk Analysis*, Volume 29, Issue 9, (September), ss. 1265-1280.
- Lee, Jennifer E. C.; Lemyre, Louise ve Krewski, Daniel, (2010), "A Multi-Method, Multi-Hazard Approach to Explore the Uniqueness of Terrorism Risk Perceptions and Worry", *Journal of Applied Social Psychology*, Volume 49, Issue 1, (January), ss. 241-272.
- Lemyre, Louise; Turner, Michelle C.; Lee, Jennifer E. C. ve Krewski, Daniel, (2006), "Public Perception of Terrorism Threats and Related Information Sources in Canada: Implications for the Management of Terrorism Risks", *Journal of Risk Research*, Volume 9, Issue 7, (October), ss. 755-774.
- Lerner, Jennifer S.; Gonzalez, Roxana M.; Small, Deborah A. ve Fischhoff, Baruch, (2003), "Effects of Fear and Anger on Perceived Risks of Terrorism: A National Field Experiment", *Psychological Science*, Volume 14, Issue 2, (March), ss. 144-150.
- Lerner, Jennifer S.; Gonzalez, Roxana M.; Small, Deborah A. ve Fischhoff, Baruch, (2003), "Effects of Fear and Anger on Perceived Risks of Terrorism: A National Field Experiment", *Psychological Science*, Volume 14, Issue 2, (March), ss. 144-150.
- Levi, Margaret; Sacks, Audrey ve Tyler, Tom R., (2009), "Conceptualizing Legitimacy, Measuring Legitimizing Beliefs", *American Behavioral Scientist*, Volume 53, Issue 3, ss. 354-375.
- Lewis, Justin; Karin Wahl-Jorgensen; Sanna Inthorn, (2004), "Images of Citizenship on Television News: Constructing a Passive Public", *Journalism Studies*, Volume 5, Issue 2, s. 153-164.
- Mythen, Gabe; Walklate, Sandra, (2006), "Criminology and Terrorism: Which thesis? Risk society or Governmentality?", *British Journal of Criminology*, Volume 46, Issue 3, ss. 379-398.
- Newman, D. Wilkons, (2003), "September 11: A Societal Reaction Perspective", *Crime, Law and Social Change*, Volume 39, Issue 3, (April), ss. 219-231.
- Oltedal, Sigve; Moen, Bjørg-Elin; Klempe, Hroar; Rundmo, Torbjørn, (2004), "Explaining Risk Perception: An Evaluation of Cultural Theory", *Rotunde Publikasjoner*, Rotunde No. 85, Norwegian University of Science and Technology, Department of Psychology, Trondheim, Norway, http://www.svt.ntnu.no/psy/Torbjorn.Rundmo/Cultural_theory.pdf, (E.T.: 27.12.2017).
- Öymen, Onur, (2016), *Arka Plan: Teröre Yön Verenler*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Özer, Mehmet Akif, (2012), "Bir Modern Yönetim Tekniği Olarak Algılama Yönetimi ve İç Güvenlik Hizmetleri", *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı 33, (Bahar), ss. 147-180.
- Robin, Corey, (2004), *Fear: The History of a Political Idea*, USA: Oxford University Press.

- Schmid, Alex P., (2011), (Ed.), *The Routledge Handbook of Terrorism Research*, New York and London: Routledge, ss. 39-98.
- Sjöberg, Lennart, (2004), “The Perceived Risk of Terrorism”, *SSE/EFI Working Paper Series in Business Administration*, No 2002: 11, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.936.1525&rep=rep1&type=pdf>, (E.T.: 15.01.2018).
- Smelser, Neil J., (2007), *The Faces of Terrorism Social and Psychological Dimensions*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Stevens, Garry; Agho Kingsley; Taylor, Melanie; Jones, Alison L.; Jacobs, Jennifer, Barr ve Raphael, Beverley, (2011), “Alert but Less Alarmed: A Pooled Analysis of Terrorism Threat Perception in Australia”, *BMC Public Health*, Volume 11, ss. 797-798, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3205065/>, (E.T.: 03.01.2018).
- Stevens, Micheal J., (2005), “What is Terrorism and Can Psychology Do Anything to Prevent It?”, *Behavioral Sciences and The Law*, Volume 23, Issue 4, (July/August), ss. 507-526.
- Sunshine, Jason; Tyler, Tom R., (2003), “The Role of Procedural Justice and Legitimacy in Shaping Public Support for Policing”, *Law and Society Review*, Volume 37, Issue 3, ss. 513-548.
- Sunstein, Cass R., (2003), “Terrorism and Probability Neglect”, *Journal of Risk and Uncertainty*, Volume 26, Issue 2-3, (March), ss. 121-136.
- Şen, Yusuf Furkan, (2000), Şiddet ve Terör Ayrımı, Bitirme Tezi, Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü-Polis Akademisi Başkanlığı.
- Şen, Yusuf Furkan, (2015), (Sevilay Ece Gümüş ile birlikte), *Terör ve Terörizm Üzerine: PKK Özelinde Nedenlere ve Sonuçlara İlişkin Bir Değerlendirme*, Ankara: Yargı Yayınevi.
- Turk, Austin T, (2004), “Sociology of Terrorism”, *Annual Review of Sociology*. Volume 30, ss. 271-286
- Türkiye Barolar Birliği, (2006), *Türkiye ve Terörizm*, Yayın No: 107, Ankara.
- Tyler, Tom R.; Huo, Yuen J., (2002), *Trust in the Law: Encouraging Public Cooperation with the Police and Court*, New York: Russell Sage.
- Tyler, Tom R.; Wakslak, Cheryl J., (2004), “Profiling and Police Legitimacy: Procedural Justice, Attributions of Motive, and Acceptance of Police Authority”, *Criminology*, Volume 42, Issue 2, (May), ss. 253-282.
- Viscusi, W. Kip; Zeckhauser, Richard J., (2003), “Sacrificing Civil Liberties to Reduce Terrorism Risks”, *Journal of Risk and Uncertainty*, Volume 26, Issue 2-3, ss. 99-120.
- Wilkinson, Paul, (1998) “Trends in International Terrorism and the American Response”, Lawrence Freedman, Christopher Hill, Adam Roberts, R. J. Vincent, Paul Wilkinson ve Philip Windsor (eds), *Terrorism and International Order*, The Royal Institute of International Affairs, Routledge.
- Yayla, Atilla, (1990), “Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 45, Sayı 1, Ankara, ss. 335-386.
- Yazıcı, Ali Hilmi, (2016), *Terörizm ve Risk Algısı*, <https://www.youtube.com/watch?v=zC-CElgUZewY>, (E.T.: 31.01.2018).